

Maakt Sam Bogaerts theater uit leedvermaak?

De ideologie van de impotentie

In een interview met de *Haagse Post* verklaart Sam Bogaerts, naar aanleiding van zijn encensering van *Who's afraid of Virginia Woolf*, dat hij Edward Albees stuk "meesterlijk slecht" vindt en Albee "een oninteressant schrijver bij wie je alle schrijftruuks voelt die hij van anderen heeft nageaapt". Albees stuk, een schandaalsucces in het New York van begin jaren '60, legendarisch geworden door de verfilming met de "levensechte" Liz Taylor en Richard Burton, werd beschreven als een "een fantastische familieruzie" en geapprecieerd als "een brand in de asse van het naturalisme".

Vicieuze cirkel

De zogenaamd duidelijke interpretaties van dit eenvoudig geconstrueerd verhaal zijn talrijk. Een moegeleefd echtpaar uit het universiteitsmilieu ontvangt 's nachts een jong paar en betreft hen, steeds grover, bij de morbide spelletjes waarmee ze hun frustraties "inhoud" geven. George, "passieve" echtgenoot als Martha, zijn "actieve" vrouw, hem provoceert, zou latent homoseksueel zijn. De fictie van de zoon die Martha en George koesteren als mythische garantie van hun huwelijk, wordt reëel door de komst van Nick, de jongeman: de oedipale driehoek is volledig. Zoon neukt moeder, vader wordt gedood/vernederd. Nick is echter te dronken en komt niet klaar, m.a.w. hij slaagt er niet in, het incesttaboe te doorbreken. Andere psychoanalytische categorieën als herhalingsdwang, encenseringdwang enz. zouden ook sleutels zijn tot *Who's afraid of Virginia Woolf?*

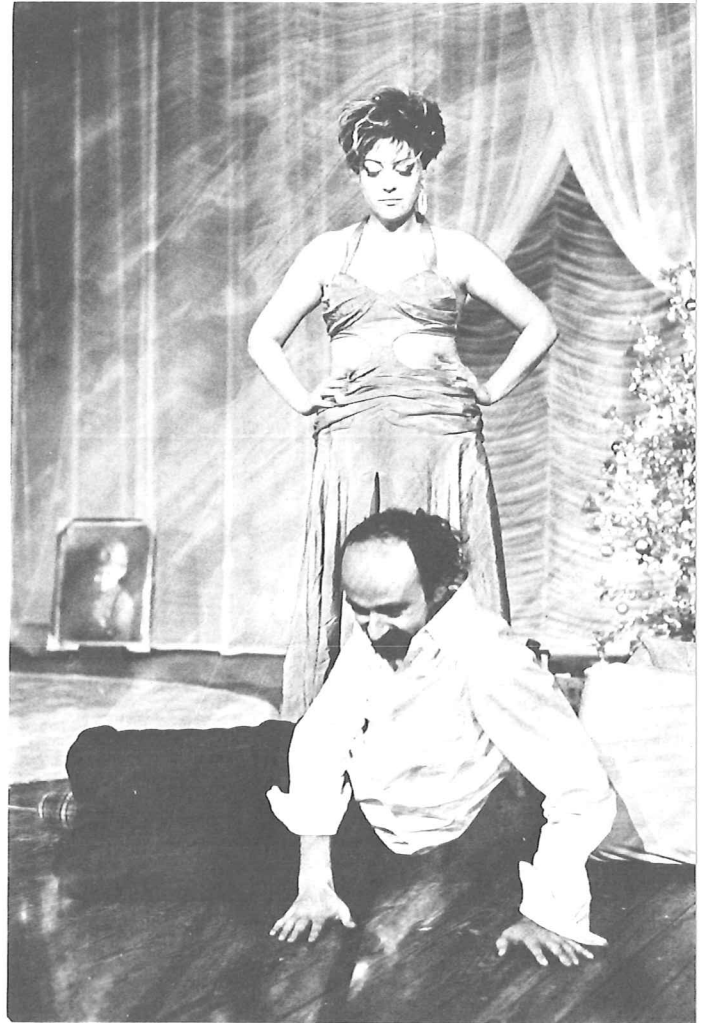
De psychologen Watzlawick, Helmick-Breavin en Jackson gebruiken in hun boek *Pragmatics of Human Communication* Albees toneelstuk als een gedragsstudie waarmee ze hun sociaal-psychologische theorie kunnen illustreren. Hun conclusies zijn ook interessant voor het stuk zelf. Zo wijzen ze erop dat

de zgn. "historische" interpretaties, gehaald uit een door de interpreter gereconstrueerd verleden van Martha en George (dus: homoseksualiteit, incest, Georges schuldcomplex over de dood van zijn ouders, zijn mislukte academische carrière, enz.), het feit veronachtzamen dat enkel het actuele gedrag – de morbide spelletjes tegenover "onschuldige" toeschouwers – de invloed van het verleden op hun actuele psychische constitutie kan verklaren.

Martha en George proberen door brutale, uiterst gewelddadige provocaties – ze noemen hun spelletjes *Humiliate the Host*, *Hump the Hostess*, *Get the Guests*, ... – de regels van hun communicatie herdefiniëren. Ze kunnen echter bij dit herdefiniëringsproces niet ontsnappen aan de spelregels die ze zelf al 23 jaar hanteren, en blijven gevangen in de vicieuze cirkel. George kan de fictieve zoon doden, door te vertellen over een telegram ("de zoon reed zich vannacht te pletter") maar hij wordt waarschijnlijk gewoon vervangen door een nieuwe mythe, die van de dode zoon.

Volgens Watzlawick c.s. is het geval van "Martha en George" ("sad, sad, sad, ...") een klaar voorbeeld van schizofrenie: de relatie ontsnapt niet aan de door de partners onbegrepen paradox die inhoudt dat beiden enkel kunnen bevelen en bevelen weigeren. Metacommunicatie, waarin deze paradox geen contradictie meer hoeft te zijn, is onmogelijk. Nu kun je zeggen dat als Martha en George "genezen" zouden zijn op het einde van het stuk, er geen stuk meer zou zijn. Een "happy end" in die zin zou op zijn minst misplaatst zijn.

Watzlawick c.s. concluderen dus eigenlijk dat *Who's afraid of Virginia Woolf?* een goed stuk is, omdat het expliciet de regels waardoor de diverse lagen van menselijk gedrag geregeerd worden naar de oppervlakte haalt, aan de orde brengt en extreem problematiseert. De vorm – het naturalisme, de identificatiepogingen – kan tijdsgebonden zijn, maar de structuur houdt stand.

"Who's afraid of Virginia Woolf?", Viviane De Muynck en Kees Hulst – Foto Rob Visser

Behalve in het laatste bedrijf, waar sentimentele uitbarstingen de bovenhand halen en als pseudo-oplossingen gepresenteerd worden: Albee wil zijn stuk rond krijgen, en vervalt dan inderdaad in "schrijftruuks" zonder dramatische motivering. Wat Albee kan "verweten" worden, is dat hij theater grotendeels blijft beschouwen als zelfrepresentatie van het publiek, m.a.w. dat hij schatplichtig is aan de noodzaak (commercieel gemotiveerd) van het herkenningseffect.

Sam Bogaerts vindt het een slecht stuk, en toch encenseerde hij *Who's afraid of Virginia Woolf?* Het wordt een akelige parabel over de onmogelijkheid aan theaterillussies te ontsnappen én over de armoede van de liefde.